

15. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

- ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ, ΤΟΥ ΓΥΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΥ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑΤΟΣ
- ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΕΣ (ARTS & CRAFTS)
- ΑΡ ΝΟΥΒΟ (ART NOUVEAU)

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η αστικοποίηση, δηλαδή η συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, είναι δείγμα μιας νέας κατανομής του κεφαλαίου και της ελπίδας για μια καλύτερη θέση στην κοινωνική ιεραρχία. Στα τέλη του 19ου αιώνα η πόλη έγινε ο τόπος της επίδειξης, του θεάματος αλλά και ο τόπος συγκέντρωσης του κεφαλαίου. Απορρόφησε τους αγρότες που, άνεργοι εξαιτίας της μηχανοποίησης της αγροτικής παραγωγής, αναζητούν νέα εργασία. Τα νέα οικονομικά και διοικητικά κέντρα, οι τράπεζες, τα χρηματιστήρια, τα εμπορικά κέντρα, οι κατοικίες των αστών και οι πολυκατοικίες με τα μεγάλα πολυτελή διαμερίσματα συγκεντρώνονται στο κέντρο των πόλεων, ενώ οι εργατικές κατοικίες και τα εργαστήρια των τεχνιτών απομακρύνονται από αυτό. Όμως, επίσης στο κέντρο των πόλεων, στα οικοδομικά τετράγωνα που δεν κατεδαφίζονται, η αστική τάξη δεν επεμβαίνει, και έτσι δημιουργούνται μεγάλες φτωχογειτονιές, όπου η μιζέρια και η φτώχεια προκαλούν έντονα προβλήματα υγιεινής και συνθήκες ανθρώπινης εξαθλίωσης.

Στην αρχιτεκτονική γινόταν όλο και πιο έντονη η πεποίθηση ότι μόνο με τις καινούριες κατασκευαστικές τεχνολογίες θα επιτευχθεί η δυναμική δημιουργία του χώρου, που αντικατοπτρίζει την ευαισθησία και το ρυθμό της μοντέρνας κοινωνίας. Έτσι διαμορφώθηκε το λεγόμενο "βιομηχανικό στιλ", που γεννήθηκε στην Αγγλία στα μέσα του 19ου αιώνα.

Στα έργα της Αρ Νουβό, της Νέας Τέχνης, όπως ονομάζεται η τέχνη αυτής της εποχής, σταματά σχεδόν κάθε αναφορά στα πρότυπα της αρχαιότητας. Χάνεται η συμμετρία, κυριαρχεί το ελεύθερο παιχνίδι της γραμμής, τα διακοσμητικά στοιχεία γίνονται ανάλαφρα, και οι καλλιτέχνες εμπνέονται από το φυτικό και το ζωικό βασίλειο. Αρχίζει η αναζήτηση μιας διακοσμητικής λειτουργικότητας και επιδιώκεται η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού ή διεθνούς στιλ. Επίσης σημαντικό γεγονός είναι ότι αναπτύσσονται οι "μικρότερες" ή "εφαρμοσμένες" τέχνες όπως η διακόσμηση, η ενδυματολογία, η αργυροχρυσοχοΐα και άλλες.

Αρχιτεκτονική του Σιδήρου, του Γυαλιού και του Οπλισμένου Σκυροδέματος

Η τεχνική της κατασκευής με τα παραδοσιακά υλικά, όπως πέτρα και ξύλο, άλλαξε ριζικά. Με την επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου η σιδηρουργία αναπτύχθηκε και τα μέταλλα χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή των κτιρίων. Μέχρι τότε τα μεταλλικά στοιχεία χρησιμοποιούνταν ως μεμονωμένα εξαρτήματα στην κατασκευή των κτιρίων.

Τώρα, ο σίδηρος και το ατσάλι αντικαθιστούν τις φέρουσες επιφάνειες των τοίχων και τις μεγάλες κολόνες που στήριζαν τα κτίρια και επιτρέπουν την κατασκευή μεγάλων ανοιγμάτων και όλο και πιο ψηλών κτιρίων. Χρησιμοποιούνται μαζί με το γυαλί στις οροφές των κτιρίων, και για πρώτη φορά δημιουργούνται μεγάλες σκεπές με μεγάλες διάφανες επιφάνειες. Τα μεγάλα εμπορικά κέντρα, τα θέατρα, οι βιβλιοθήκες, τα μεγάλα εργοστάσια, τα ναυπηγεία, τα θερμοκήπια, τα εκθεσιακά κέντρα και οι σιδηροδρομικοί σταθμοί απέκτησαν τεράστια μεταλλικά στέγαστρα.

Ο χυτοσίδηρος, λόγω της ρευστής μορφής του, μπορεί να μπαίνει σε καλούπια έτσι κατασκευάζονται από αυτόν **τυποποιημένα διακοσμητικά στοιχεία** και **αρχιτεκτονικά μέλη** σε μεγάλη ποικιλία. Η χρήση των μεταλλικών στοιχείων στην κατασκευή κτιρίων εντείνεται στο τέλος του 19ου αιώνα. Η μαζική παραγωγή και το χαμηλό κόστος, η δυνατότητα εύκολης μεταφοράς τους από το εργοστάσιο στο εργοτάξιο ως προκατασκευασμένα στοιχεία, η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν ως φέροντα στοιχεία στις κατασκευές και να στεγάσουν μεγάλους χώρους, καταλαμβάνοντας ελάχιστη επιφάνεια στήριξης, η πρόοδος της τεχνολογίας των κατασκευών, των μαθηματικών υπολογισμών των φορτίων και των πλευρικών ωθήσεων, καθώς και η δημιουργία εξειδικευμένων σχολών για μηχανικούς ευνόησαν τη γενίκευση της χρήσης των μεταλλικών στοιχείων στις διάφορες οικοδομές. Ένα άλλο υλικό που παρουσίαζε νέες δυνατότητες ήταν το **τσιμέντο**. Η χρήση του, όπως και η χρήση άλλων συνδετικών υλικών, δεν ήταν καινούρια στις κατασκευές κτιρίων. Το τσιμέντο ήταν ήδη γνωστό στους Ρωμαίους. Οι τρόποι εφαρμογής του όμως στην αρχιτεκτονική των τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα έθεσαν νέα ερωτήματα: ήταν ένα αυτόνομο υλικό με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή έπρεπε να θεωρηθεί ως ένα φτηνό υποκατάστατο της πέτρας; Έπρεπε να χρησιμοποιείται στην τοιχοποιία και να επενδύεται με άλλα διακοσμητικά υλικά ή έπρεπε να αναζητηθούν νέες μορφολογικές λύσεις σε συνδυασμό με τις ιδιότητες αυτού του υλικού; Μπορεί να ήταν δύσκολες οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα, αλλά η εφαρμογή του υλικού αυτού ήταν εύκολη. Η τεχνική στη χρήση του

διαφέρει ριζικά από την παραδοσιακή κατασκευαστική μέθοδο: με το τσιμέντο δεν απαιτείται η τοποθέτηση ενός στερεού σώματος επάνω σ' ένα άλλο αλλά η τοποθέτηση ενός υλικού σε ρευστή κατάσταση μέσα σε καλούπια. Σταδιακά υπερίσχυσε η άποψη ότι το τσιμέντο είναι αυτοδύναμο κατασκευαστικό υλικό και ότι πρέπει να αντιστοιχεί στην κατάλληλη μορφολογία. Η αρχιτεκτονική πρέπει να βρει νέες μορφές, που να συμβαδίζουν με τα χαρακτηριστικά του νέου υλικού. Η δύναμη και η ελαστικότητα σε συνδυασμό με τις γραμμικές, πλαστικές, όλο κίνηση μορφές άλλαξαν ριζικά την αρχιτεκτονική εικόνα. Στο τέλος του αιώνα άρχισαν να χρησιμοποιούν το οπλισμένο σκυρόδεμα σε συνδυασμό με τη χρήση του σιδήρου. Έτσι, όχι μόνο μεγαλώνει η αντοχή στα φορτία, αλλά η **ελαστικότητα του σιδήρου συνδυάζεται με την πλαστικότητα του σκυροδέματος**.

Εικ.1 «ΚΡΥΣΤΑΛ ΠΑΛΛΑΣ», 1850-51, ΤΖ. ΠΑΞΤΟΝ

Εικ.2 «ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΑΙΦΕΛ», 1889, ΓΚ. ΑΙΦΕΛ

Εικ.3 «ΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ
ΦΡΑΝΚΛΙΝ», 1903, ΟΓΚΥΣΤ ΠΕΡΕ

Το κίνημα Τέχνες και Χειροτεχνίες (Arts and Crafts)

Το κίνημα "Τέχνες και Χειροτεχνίες" δημιουργήθηκε στην Αγγλία και **υπερασπίζεται την αυτόνομη αξία των "εφαρμοσμένων" τεχνών** σε σχέση με τις λεγόμενες Καλές Τέχνες. Κύριος εισηγητής του κινήματος ο **Γουίλιαμ Μόρις** (William Morris, 1834 1896), ποιητής, ζωγράφος, τεχνίτης και διακοσμητής, **ασκούσε κριτική στα βιομηχανοποιημένα καταναλωτικά αγαθά της εποχής του** και μαζί με τους ομοϊδεάτες του **απαιτούσε την αναγέννηση του χειροποίητου προϊόντος.**

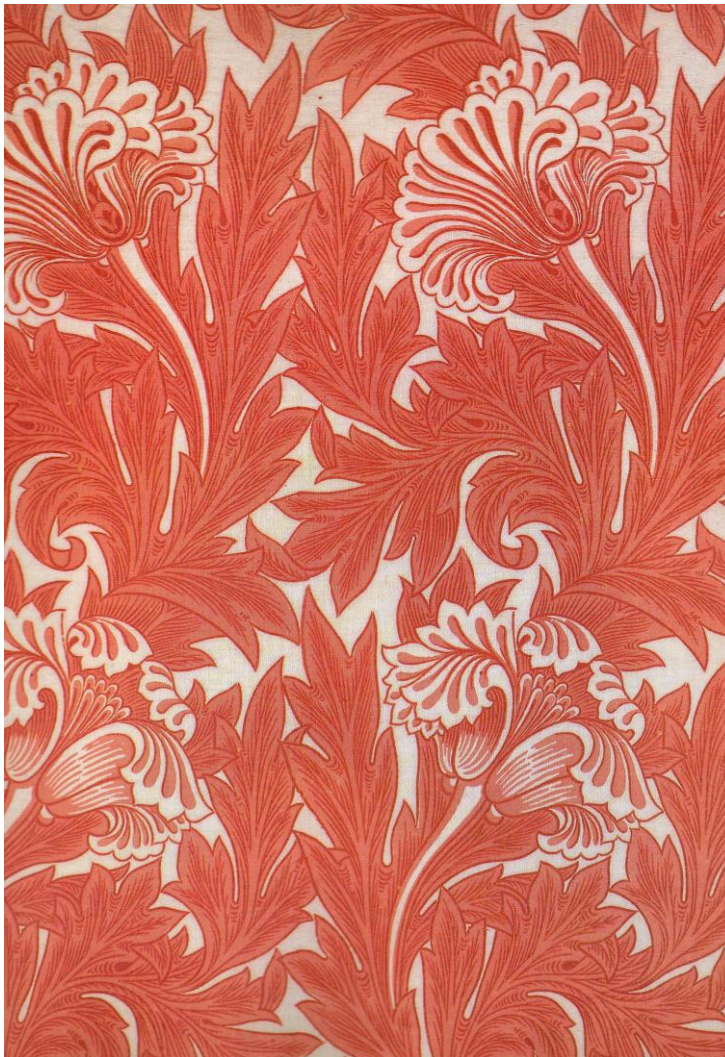
Επεδίωκε να αντιμετωπίσει την κρίση των διάφορων επαγγελμάτων που δημιουργήθηκε από την εκβιομηχάνιση της παραγωγής. Ο Μόρις ήταν από τους πρώτους που αντιμετώπισαν τα καλλιτεχνικά και τα κοινωνικά προβλήματα της καθημερινής ζωής σε σχέση με τη βιομηχανική ανάπτυξη, θεωρώντας την ως μια από τις αιτίες της κοινωνικής παρακμής. Το κίνημά του συνδέεται τόσο με τα σοσιαλιστικά κινήματα των αρχών του 20ού αιώνα όσο και με τα νέα καλλιτεχνικά ρεύματα. Στόχευε όμως στην εξάλειψη της ασχήμιας των βιομηχανικών προϊόντων και όχι στην εξάλειψη των αιτιών της κοινωνικής παρακμής

Εικ.4 «ΞΥΛΙΝΗ ΜΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΤΑΜΠΩΤΟ ΥΦΑΣΜΑ: ΤΟΥΛΙΠΑ»,
1875, Γ. ΜΟΡΙΣ

Εικ.5 «ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΣΤΑΜΠΩΤΟ
ΥΦΑΣΜΑ/ΤΟΥΛΙΠΑ», 1875, Γ.
ΜΟΡΙΣ

Εικ.6 «ΤΟΥΛΙΠΑ», 1875, Γ. ΜΟΡΙΣ

Εικ.7 «ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ ΒΡΟΧΗ»,
ΣΑΚΑΪ ΧΟΪΤΣΟΥ

Αρ Νουβό (Art Nouveau)

Ο όρος Αρ Νουβό (Art Nouveau) σημαίνει Νέα Τέχνη (γνωστή και ως Jugendstil και Liberty) και ανθεί στα χρόνια 1895-1910. Δημιουργήθηκε ως **αντίδραση προς τα ιστορικά στυλ του παρελθόντος**, και **στόχος της ήταν να δημιουργήσει έργα υψηλής αισθητικής και καλλιτεχνικής ποιότητας σε αντίθεση με τα άσχημα προϊόντα της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής**, που είχαν κατακλύσει την αγορά.

Οι καλλιτέχνες της Αρ Νουβό **αποδέχονται εν μέρει τις δυνατότητες της βιομηχανικής παραγωγής** και προσπαθούν **να εκμεταλλευτούν τις ιδιότητες των νέων υλικών**. Αναζήτησαν, λοιπόν, καινούριους τρόπους έκφρασης. Πολλοί καλλιτέχνες **εμπνεύστηκαν από τη γιαπωνέζικη τέχνη** και ιδιαίτερα από **την κινητικότητα των μορφών της**.

Οι αρχές της Αρ Νουβό εξαπλώθηκαν σε όλη την Ευρώπη και επηρέασαν όλες τις μορφές της τέχνης. Οι μεγάλες πολιτιστικές αναζητήσεις της εποχής όπως και η οικονομική άνθηση της αστικής τάξης αποτελούν μερικές από τις αιτίες της γρήγορης εξάπλωσης του κινήματος αυτού.

Η Αρ Νουβό μεταφέρει τη **διάθεση για χαρά**, για **διακόσμηση** και την **αναζήτηση μιας**

εφήμερης ξεγνοιασιάς, που ήταν έντονα στοιχεία της αστικής τάξης του τέλους του 19ου αιώνα.

Η **οφιοειδής κίνηση**, ή η **χαρακτηριστική κίνηση του μαστιγίου που κτυπά τον αέρα**, είναι μια βασική μορφή την οποία μιμούνται στα έργα τους οι καλλιτέχνες της Αρ Νουβό και τη μεταφέρουν πάνω στα διάφορα υλικά.

Τα αντικείμενα της Αρ Νουβό είχαν υψηλό κόστος κατασκευής και διακρίνονται για τη λεπτή και επιμελημένη φόρμα τους. Ακόμα και σήμερα είναι περιζήτητα.

Εικ.8 «**Η ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ
ΣΑΛΩΜΗΣ**», 1894, ΟΜΠΡΕΪ
ΜΠΕΡΝΤΣΛΕΪ

Εικ.9 «**ΣΠΙΤΙ ΚΑΙ ΑΤΕΛΙΕ ΤΟΥ
ΟΡΤΑ**», 1898-1900, ΒΙΚΤΟΡ ΟΡΤΑ

Εικ.10 «**ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ
ΟΡΤΑ**»

Εικ.11 «ΕΙΣΟΔΟΙ ΣΤΟΥΣ
ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟ», 1899-
1904, Ε. ΓΚΙΜΑΡ

12

Εικ.12 «ΒΑΖΟ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ», 1900,
Λ. ΤΙΦΑΝΥ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Για την ανάλυση των έργων καθώς και για τις άλλες εικόνες να ανατρέξετε στο βιβλίο.

Προσοχή το παρόν κείμενο γράφτηκε προς βοήθειά σας και σε καμμία περίπτωση δεν αντικαθιστά το βιβλίο σας.

Η ΚΛΕΙΣΤΗ ΑΓΟΡΑ ΒΙΤΟΡΙΟ ΕΜΑΝΟΥΕΛΕ Β' ΣΤΟ ΜΙΛΑΝΟ

Τα μεγάλα εμπορικά κέντρα αποτελούν τώρα τους μεγάλους "καθεδρικούς" ναούς του χρήματος. Διαμορφώνονται με έμφαση στον εσωτερικό χώρο, όπου οι περιπατητές, προφυλαγμένοι από τις άσχημες καιρικές συνθήκες, μπορούν να καταναλώσουν το χρόνο και το χρήμα τους. Γίνονται τόποι ανταλλαγής εμπορευμάτων αλλά και κοινωνικής καταξίωσης.

Διακοσμούνται με πλούτο και φαντασία και, με τη χρήση του γυαλιού, επιτρέπουν στο φως να δίνει μια φυσικότητα και να δημιουργεί ένα ευχάριστο περιβάλλον. Η στοά του Βιτόριο Εμανουέλε στο Μιλάνο είναι ένα τυπικό παράδειγμα των κλειστών αγορών και του ρόλου της αγοράς στον ιστό του κέντρου της πόλης. Γίνεται σύμβολο μιας νέας εποχής, όπου στην οργάνωση της πόλης κυριαρχούν τα οικονομικά κέντρα, και συναγωνίζεται τους άλλους δημόσιους χώρους, όπως το χρηματιστήριο, το θέατρο, το Δημαρχείο, που πιστοποιούν την άνοδο της αστικής τάξης. Ακόμα και σήμερα είναι "η καρδιά της πόλης" του Μιλάνου, ενώ τα επτά πατώματα του κτιρίου της Γκαλερία φιλοξενούν 1.260 καταστήματα. Οι διαστάσεις της κάτοψης που σχηματίζει σταυρό είναι: μήκος 196,62 μ. και 105,10 μ., πλάτος 14,50 μ., συνολικό ύψος 47,08 μ., σε συνολική επιφάνεια 4,195 τ.μ.

**Εικ.13 «Η ΚΛΕΙΣΤΗ ΑΓΟΡΑ
ΓΚΑΛΕΡΙΑ ΒΙΤΟΡΙΟ ΕΜΑΝΟΥΕΛΕ
Β'», 1865-75, ΜΙΛΑΝΟ**

Εικ.14 Η ΓΚΑΛΕΡΙΑ ΒΙΤΟΡΙΟ ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΕ ΣΥΝΔΕΕΙ ΤΟ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΜΙΛΑΝΟ ΜΕ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΣΚΑΛΑΣ

Εικ.15 Η ΟΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ANTONIO ΓΚΑΟΥΝΤΙ

Στην Ισπανία, η Αρ Νουβό εμφανίστηκε κυρίως στη Βαρκελώνη. Ο Γκαουντί, έχοντας μελετήσει τη γοτθική αρχιτεκτονική, δημιουργεί ένα προσωπικό λεξιλόγιο όχι μόνο σε σχέση με τα διακοσμητικά στοιχεία, αλλά και με την κατασκευαστική δομή.

Το **έργο** του αποτελεί μια ιδιαίτερη σελίδα στην αρχιτεκτονική της περιόδου αυτής και **χαρακτηρίζεται από έντονη εκφραστική δύναμη και μεγάλη πλαστικότητα.**

Η εκκλησία της Αγίας Οικογένειας, μια βασιλική με πέντε κλίτη, ακόμα και σήμερα παραμένει ημιτελής. Το κεντρικό κλίτος θα έφτανε τα 95 μέτρα μήκος και τα 65 πλάτος. Μόνο οι εξωτερικοί τοίχοι έχουν κτιστεί και μας δίνουν ένα μέτρο του μεγαλείου της. Αποτελεί το κυριότερο έργο του Γκαουντί, το έργο της ζωής του.

Συνδυάζει τις αρχιτεκτονικές του γνώσεις με την παρατήρηση της φύσης. Για παράδειγμα, οι κεντρικοί κίονες της εκκλησίας έχουν ως πρότυπο ένα δένδρο, τον ευκάλυπτο, ενώ υπάρχουν στο όλο έργο πολλές **αναφορές σε μορφές ζώων και φυτών.**

Εικ.16 «ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ», 1883-1926, Α. ΓΚΑΟΥΝΤΙ

Εικ.17 «ΣΑΓΚΡΑΔΑ ΦΑΜΙΛΙΑ»

Εικ.18 «ΣΑΓΚΡΑΔΑ ΦΑΜΙΛΙΑ»

ΓΚΟΥΣΤΑΒ ΚΛΙΜΤ

Ο Αυστριακός ζωγράφος Κλιμτ στα μεγάλα γυναικεία πορτρέτα του συνδυάζει τη **γραμμική απλότητα** με τα **πλούσια χρώματα** που σχηματίζονται από **γεωμετρικά στοιχεία**. Στα έργα του **ο χώρος καταργείται** εξ' αιτίας της λάμψης του φόντου, που δημιουργεί μια μυστηριώδη ατμόσφαιρα.

Συμμετέχει στα βιεννέζικα εργαστήρια που δημιουργούνται το 1903, κατά το πρότυπο της αγγλικής σχολής των Arts and Crafts, προκειμένου να συνενωθούν οι καλλιτέχνες και οι βιοτέχνες, με σκοπό να προωθήσουν τις διακοσμητικές τέχνες.

Ο Κλιμτ φιλοτέχνησε το εσωτερικό αρκετών κτιρίων της εποχής του.

Εικ.19 «**ΤΟ ΦΙΛΙ**», 1907-8, ΓΚ.
ΚΛΙΜΤ

"Το φιλί" είναι από τα πιο γνωστά έργα του Κλιμτ. Αποτελεί τμήμα του διακόσμου της τραπεζαρίας της βίλας Στόκλετ, στα περίχωρα της Βιέννης.

Ο ζωγράφος ένωσε τα δύο σώματα σε έναν ποταμό από διακοσμητικά στοιχεία, από ανταύγειες χρυσού και λαμπερών χρωμάτων. Το χέρι της γυναίκας, γύρω από το λαιμό του άνδρα, είναι σφιγμένο με τα δάχτυλα διπλωμένα, ένδειξη εσωστρέφειας. Ο άνδρας κρατά τη γυναίκα με τρυφερότητα, τη συγκρατεί ανάλαφρα, και αυτή του προσφέρει το μάγουλό της για φιλί.

Ο Κλιμτ ζωγράφισε πολλά γυναικεία πορτρέτα, κυρίως για την αστική βιεννέζικη κοινωνία.